



Збірник тез

**V Міжнародної наукової конференції
«ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ:
історичні та психологічні наслідки»**



15 – 16 квітня 2025

ТЕРНОПІЛЬ, УКРАЇНА

Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез V Міжнародної наукової конференції, 15-16 квітня 2025 р. / упоряд. А.А. Криськов, М.Я. Блавіцький, Н.В. Габрусєва – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2025. – 142 с.

ISBN 978-617-7875-94-8

Збірник містить матеріали V Міжнародної наукової конференції «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки» Конференція проведена Тернопільським національним технічним університетом імені І. Пулюя 15-16 квітня 2025 р.. Основне проблемне поле конференції: питання психологічної та соціальної реабілітації постраждалих під час воєнних конфліктів; основні напрямки новітніх досліджень у мінімізації наслідків воєнних конфліктів та техногенних катастроф; шляхи міжнародного співробітництва у подоланні екологічних, економічних, психологічних, соціальних проблем, пов'язаних з воєнними конфліктами та техногенними катастрофами тощо.

Всі права захищені. Жодна з доповідей цього видання не може бути повністю чи частково відтворена або розмножена електронним, механічним, фото- чи будь-яким іншим способом без попереднього письмового погодження з програмним комітетом конференції. Всі доповіді відтворено з дозволу їх авторів. Видавець не несе відповідальності за будь-який збиток, заподіяний особам чи власності внаслідок некоректності наданої в збірнику інформації або при використанні будь-яких методів, виробів чи ідей, які описано в поданих авторами доповідях.

ISBN 978-617-7875-94-8

Матеріали публікуються в авторській редакції та відображають точку зору авторів, яка може не збігатися з позицією редколегії

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ ВТРАТУ БЛИЗЬКОЇ ЛЮДИНИ

СЕНЬОВСЬКА Н. Л., канд. пед. н., доц.; **СКУРАТКО Т. М.**, канд. філол. н., доц.;

НЕСТАЙКО І. М., канд. пед. н., доц. 32

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ІСТОРІЄЮ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛІ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ-РЕКВІЕМУ)

СІВЧУК П. І., ст. викладач 34

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОР МІНІМІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ КОНФЛІКТІВ

СІТКАР В. І., канд. психол. н., доц.; **СІТКАР С. В.**, канд. пед. н., доц. 36

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» В КОНТЕКСТІ МАСОВОГО ВЕРБУВАННЯ РАШИСТАМИ ДІТЕЙ ДЛЯ ДИВЕРСІЙ В УКРАЇНІ

ХИМКО М. Б., канд. психол. н. 42

Комуніальний заклад Львівської обласної ради Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна

ТОВПЕКО О. В., канд. психол. н.

засновниця громадської організації "Важливі", Україна

ГРУПОВА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЯК РЕСУРС ДЛЯ ДІТЕЙ ВОЇНІВ

ЧОП Т. О., асистент 44

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ШОСТАКІВСЬКА Н. М., канд. пед. н., доц.; **КАЗЬМІРУК О. П.** 46

Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя, Україна

РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ

СЕКЦІЯ 2. ІСТОРІЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ 48

ВІЕРУ І. Д., студент-докторант 48

Сучавський університет «Штефан чел Маре», Румунія

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ІСТОРИЧНА, ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА РЕТРОСПЕКТИВА

КРИВА Л. П. 52

Відокремлений структурний підрозділ «Тернопільський фаховий коледж» Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Україна

ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

МЕДВЕДЄВ О., ст. н. с. 55

Національний університет оборони України, Україна

МІСТИЧНЕ Й ПОЛІТИЧНЕ У ТВОРЧОСТІ ДОНЦОВА В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

СТОЦЬКИЙ Я. В., д. істор. н., проф. 58

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ УПЦ МП ДО ПЦУ

ШОСТАКІВСЬКА Н. М., канд. пед. н., доц.; **ЩЕРБАНЬ Ю. І.** 62

Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПЕРША АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКА ВІЙНА (1948-1949): ПРИЧИНИ, ХІД І НАСЛІДКИ КОНФЛІКТУ

СЕКЦІЯ 3. ГІБРИДНІ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ 65

ОНОФРІЙЧУК О. Ю.; ПРОКОПЕНКО О. С., доктор філософії 65

Національний університет оборони України, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

ПОТІХА О., канд. істор. н., доц. 67

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ДУДУН Ю.

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

психологічну допомогу. Структура занять для дітей містить 8 занять у групах для дітей та підлітків; 8 занять у групах для батьків таких дітей; одне спільне заняття для дітей та батьків. Ця методика ґрунтується на принципах подолання через дію та усвідомлення; використання сімейних ресурсів; дію попри змінені життєві обставини [2, С. 11].

Мета таких груп – створити почуття безпеки, дати знання про почуття горя, допомогти кожному в емоційній боротьбі та контролі над собою; створити спогади, на яких побудоване майбутнє; допомогти зрозуміти скорботу найближчому оточенню, щоб інші значущі для дитини люди змогли допомогти їй.

Отже, дорослим потрібно створити для дітей простір підтримки для їхнього горювання та допомогти спільно пережити втрату.

Джерела та література

1. Голдмен Л. Життя і втрата. Як допомогти дітям, які горюють / пер. з англ. Неля Плахота. К.: Видавець Ольга Товпеко. 2024. 368 с.

2. Андерсен К., Рьокхольт Е.Г., Рісе М. Групи психологічної підтримки для дітей та підлітків, які втратили близьких дітей : методичний посібник. Акерсгус: Університетська клініка. 223 с.

УДК 37.035:172.15]:355.4(470:477) "2014/...

**Сеньовська Н. Л., канд. пед. н., доц.; Скуратко Т. М., канд. філол. н., доц.;
Нестайко І. М., канд. пед. н., доц.**

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ІСТОРІЄЮ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛІ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ-РЕКВІЄМУ)

Анотація. У роботі описано методичні основи ознайомлення українських дітей та молоді з історією сучасної російсько-української війни. Наведено успішний кейс застосування механізму ритуалізації під час організації та проведення патріотичного виховного заходу – години-реквієму. Описано прийоми та методи виховної роботи. Аргументовано необхідність згадувати тих полеглих захисників України, які є відомими слухачам, історії яких здійснюють значний вплив на формування ціннісних орієнтирів здобувачів освіти.

Ключові слова: сучасне патріотичне виховання, виховний захід-реквієм, ритуалізація.

**Senovska N. L., PhD (Ped.), Assoc. Prof.; Skuratko T. M., PhD (Philol.), Assoc. Prof.;
Nestaiko I. M., PhD (Ped.), Assoc. Prof.**

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

METHODOLOGICAL BASIS OF ACQUAINTANCE OF CHILDREN AND YOUTH WITH THE HISTORY OF THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (BASED ON THE MATERIALS OF THE EDUCATIONAL EVENT-REQUIEM)

Abstract. The paper describes the methodological foundations of introducing Ukrainian children and youth to the history of the modern Russian-Ukrainian war. A successful case study of the application of the ritualization mechanism during the organization and conduct of a patriotic educational event – a requiem hour. The techniques and methods of educational work are described. The need to remember those fallen defenders of Ukraine who are known to listeners, whose stories have a significant impact on the formation of value orientations of education seekers, is argued.

Keywords: modern patriotic upbringing, educational event-requiem, ritualization.

Сьогодні, в умовах російсько-української війни, ні в кого не викликає сумніву необхідність реорганізації освітнього процесу в напрямку активізації патріотичного виховання дітей та молоді нашої країни. Адже «...саме брак патріотичного виховання, відчуття держави як

Батьківщини, структури, яка захищає, стала на Сході України ключовою проблемою. Євроінтеграція – це добре, але питання внутрішньої української інтеграції було повністю занедбане. В Україні дуже багато історичних явищ, які могли б такій інтеграції сприяти, але цього не відбувається» [2, с. 1]. Відповідно, робота з малими та юними українцями має бути переформатованою для «посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей» [1, с. 102].

Таким чином, ключовими аспектами сучасного патріотичного виховання є формування в свідомості дітей та молоді України готовності оберігати й примножувати своє, позитивного образу захисника нашої держави та її громадян. Саме заходи такого тематичного спрямування складають основу діяльності команди освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» [3].

На практиці перевірена важливість актуалізації в свідомості малих та юних українців історії українсько-російської війни ХХІ століття. «Цілком очевидно, що зараз, під час російсько-української війни, а також як мінімум кілька років після її закінчення, тема боротьби буде основною в житті нашого суспільства. Тому передумови та хід цієї війни є і будуть ключовими аспектами цілісного процесу патріотичного виховання» [4, с. 4]. Команда «Патріотичні й небайдужі» активно розробляла цю тематику у 2024-му році (серія заходів «10 років війни»). У 2025-му було вирішено активізувати у зв'язку із темою історії війни ще й зусилля стосовно ритуалізації конкретного болісного досвіду.

Формою роботи команда освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» обрала годину-реквієм. Патріотичний виховний захід на тему «Ми в боргу перед НИМИ (до 11-ї річниці російсько-української війни)» був проведений в «Освітньому ХАБі» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 26 лютого 2025 р. (https://tnpu.edu.ua/news/11136/?fbclid=IwY2xjawl9lY1leHRuA2FlbQlXMAABNHjZcJDcEYFZSajS0nstcsnvrVsYFgJu5PjfrkZwzDG58XOPYUZHnpWXRA_aem_mLAL8KUXCnQ1W_gccxasHg). До організаційної діяльності також долучилися працівники Відділу у справах молоді, Наукової бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка та студенти факультету філології і журналістики.

Ритуалізація трагічного досвіду (героїчна загибель наших захисників на фронті) **відбувалася кількома способами:**

1. *Молитовне обрамлення* отця Миколи Квичи, який кілька років був капеланом у зоні бойових дій (на початку заходу присутні помолилися за загиблих Героїв, а наприкінці – за тих, котрі зараз нас обороняють).

2. *Використання творів мистецтва* (книги «Мій син – кіборг» Марії Вітишин, «Ти зробив усе, що зміг» Олександри Орляк, «Біль... Біль... Біль...» Ольги Стецюк; календаря «Героям слава», який презентував директор видавництва «Джура» Василь Ванчура; відеокліп дуету «Шоколад» «Ми перемаємо»; пісні «Журавлі», «Над землею тумани», «Люди титани», «А мати жде...», «Хіба ось так повинно бути...», «Україна це ми», молитва «Боже великий, єдиний...», які виконували студенти факультету філології і журналістики; творчий контент загиблого випускника факультету філології і журналістики ТНПУ ім. В. Гнатюка Михайла Микуся).

3. *«Живі» свідчення та документи* (виступи матерів полеглих Героїв Марії Вітишин, Олександри Орляк, Мирослави Питак, Софії Курик; родичів Героя Паламара Анатолія; відеоролики із фото працівника та випускників ТНПУ ім. В. Гнатюка, а також із фото близьких наших студентів, котрі загинули у кривавих боях російсько-української війни).

4. *Практичні поради* (про належне вшанування пам'яті полеглих Героїв на різних рівнях).

5. *Інформаційний блок* (презентація з коментарями про 11 років російсько-української війни).

Безумовно, захід був тривалим (це пояснюється необхідністю охопити та осмислити чималий пласт інформації). Однак, саме така форма виховної роботи сприяє трансформації болісних переживань присутніх через мистецтво, спогади та «віддавання належного» Героям у визнаний, усвідомлений досвід, з яким можна надалі бути продуктивними громадянами нашої

України. Вважаємо, що саме популяризація історій «простих» воїнів, наших близьких і знайомих, сприяє усвідомленому контакту з негативною інформацією про трагедії війни і допомагає безпечно її обговорювати, формуючи з жахливого досвіду ціннісний наратив. А це теж є важливою частиною сучасного патріотичного виховання.

Джерела та література

1. Марченко Я. Виховання патріотизму в дітей як актуальна проблема сучасного виховання. *Інструментарій виховання в сучасних закладах освіти: реалізація творчих і соціально значущих програм, проєктів* : зб. матер. наук.-практ. конф. Київ. 2022. С. 101–106. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/Zbirnyk-tez-konf.-28.04.2022.pdf#page=101>
2. Марчук Є. Дослівно. *Сільські вісті*, № 5 (19337). 19 січ. 2016. С. 1.
3. Патріотичні й небайдужі. Офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61555874657142>
4. Сеньовська Н. Патріотичне виховання: переваг та рекомендації : методичні рекомендації з патріотичного виховання учнів для здобувачів вищої педагогічної освіти, викладачів, учителів та вихователів. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. 66 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=254815

УДК 159.964.21(075.8),159,98 (075), 316. 48 (075)

Сівчук П.І., ст. викладач

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОР МІНІМІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ КОНФЛІКТІВ

Анотація. Для переважної більшості громадян України агресія сусідньої держави стала важкою психологічною, соціальною і культурною проблемою. Війна стала психотравмуючою ситуацією, що загрожує життю і здоров'ю людей, що супроводжується відчуттям небезпеки, безсилля, страху, безпорадності, невизначенності, провокує конфлікти. Важливу роль в подоланні конфліктності і психологічних розладів відіграє психологічна культура особистості.

Ключові слова: культура, соціалізація, соціальна ідентифікація, конфлікт, психологічна культура, військова агресія, психологічна травма, психічний стан.

Sivchuk P., Senior Lecturer

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

PSYCHOLOGICAL CULTURE OF PERSONALITY AS A FACTOR OF MINIMIZING THE CONSEQUENCES OF CONFLICT

Abstract. for the vast majority of Ukrainian citizens aggression neighboring state has become a difficult psychological, social and cultural problem. War has become a psychotraumatic situation that threatens the life and health of people, accompanied by a feeling of danger, powerlessness, fear, helplessness, uncertainty, and provokes conflicts. An important role in overcoming conflict and psychological disorders is played by the psychological culture of the individual.

Keywords: culture, socialization, social identification, conflict, psychological culture, military aggression, psychological trauma, mental state.

Психологічна культура є частиною загальної культури особистості і не може розглядатися окремо ні від тих соціальних умов, в яких формується особистість, ні від соціально-психологічних якостей і особливостей людини, які складають ядро її внутрішнього світу.

Ефективно протистояти сучасним викликам, проблемам і конфліктам, може тільки людина із стійкими психологічними якостями. Адекватна оцінка того, що відбувається навколо нас, критичне мислення, емоційна рівновага, здоровий глузд, дозволяють людині долати тривожність, складні емоційні стани, депресії, конфлікти, агресію, нетерпимість тощо.